

1. UVOD

Dedovanje omogoča, da premoženjska razmerja in iz teh razmerij izvirajoče pravice in obveznosti umrle osebe praviloma preidejo na druge, fizične ali pravne osebe.¹ Deduje se lahko na podlagi dveh dednih naslovov in sicer zakona ter oporoke. V kolikor je zapustnik napisal oporoko, ima le-ta prednost pred zakonitim dedovanjem (zakonom). Z njo zapustnik lahko spremeni red dedovanja, ki je določen z zakonom. Vseeno pa do popolnega neupoštevanja zakonitih dednih redov ne more priti, kar pomeni, da svoboda oporočnega razpolaganja ni neomejena, saj jo pri tem najbolj ovira ravno institut nujnega deleža.

Ustanova nujnega deleža ne omejuje zapustnika samo glede njegovega oporočnega razpolaganja, ampak tudi glede razpolaganja s premoženjem za časa življenja.

Nekaterim osebam iz kroga zakonitih dedičev gre namreč del zapuščine tudi, če jih je zapustnik prezrl v oporoki. Še več: teh oseb zapustnik ne more izključiti iz dedovanja niti tako, da svoje premoženje razda z neodplačnimi razpolaganji, storjenimi za časa življenja. Te osebe so nujni dediči.² Tako vidimo, da je nujni delež kompromis med neomejeno svobodo testiranja in dedovanjem zapustnikovih svojcev.

Nujni delež se tako lahko zahteva pri oporočnem dedovanju, pa tudi pri zakonitem dedovanju, če je bil nujni dedič prikrajšan z darili med živimi ali pa za primer smrti.³

V diplomski nalogi bom predstavil ureditev instituta nujnega deleža v našem pravnem redu. Ob tem bom poskušal ugotoviti ali je takšna ureditev še potrebna ter smiselna. Prav tako bom poskušal raziskati ali morda trenutna ureditev preveč ščiti nujne dediče in posledično pretirano posega v zapustnikovo pravico oziroma svobodo oporočnega razpolaganja. Zaradi instituta nujnega deleža prihaja na sodiščih do številnih sporov in podaljševanja časa trajanja zapuščinskih postopkov, kar pa ni dobro ne za dediče, ne za sodišča, ki so že tako preobremenjena.

V zaključku diplomske naloge bom na kratko predstavil nekatere rešitve, s katerimi bi lahko izboljšali trenutno ureditev. Pri raziskovanju sem si pomagal predvsem s slovensko literaturo, s sodno prakso naših sodišč ter na kratko pogledal še tuje pravne ureditve instituta nujnega deleža. Na ta način sem poskušal najti primernejšo ureditev instituta nujnega deleža v našem pravnem redu.

¹ K. Zupančič, V. Žnidaršič Skubic, Dedno pravo (2009), str. 25.

² S. Pavlin, Nujni dediči (2012), str. 79.

³ A. Finžgar, Nujni delež, v Pravniki, št. 11 (1956), str. 9.

2. OPREDELITEV TEMLJNIH POJMOV

2.1 DEDOVANJE

O dedovanju govorimo pri prehodu premoženja umrle osebe na druge osebe.

Z vidika teh oseb pomeni dedovanje pravno nasledstvo v pravnih razmerjih umrlega, praviloma v razmerjih premoženjske narave. Dedič vstopa v njegove premoženjske pravice in obveznosti oziroma v njegov premoženjskopравни položaj.⁴ Po zakonu se lahko dedujejo stvari in pravice, ki pripadajo posamezniku (2. člen Zakona o dedovanju).⁵

S smrtjo človeka preneha tudi njegovo pravno življenje, njegova pravna subjektiviteta, zato je treba likvidirati in urediti pravna razmerja, ki jih je ustvaril. Dedovanje omogoča, da premoženjska razmerja in iz teh razmerij izvirajoče pravice in obveznosti umrle osebe praviloma preidejo na druge, fizične ali pravne osebe.⁶ Izjema so predvsem osebne pravice in dolžnosti, ki se praviloma ne dedujejo.

2.2 ZAPUSTNIK

Oseba, katere premoženje preide ob njeni smrti na druge osebe, je zapustnik. Če je ta razpolagal s svojim premoženjem z oporoko, je oporočitelj. Zapustnik je lahko vsaka fizična oseba, ki ima ob smrti premoženje, oporočitelj pa mora imeti še posebno, oporočno sposobnost. Pravna oseba ni zapustnik, ker ne umre, ampak preneha.⁷

2.3 DEDIČ

Zapustnikovo premoženje lahko preide zlasti na osebe, ki jih pravo določa kot dediče. Na dediče preide zapustnikovo premoženje kot celota, kot kompleks premoženjskih pravic in obveznosti, ki se po pravu lahko dedujejo. Dedič je lahko vsaka fizična oseba; fizične osebe so lahko dedič po zakonu ali oporoki, pravne osebe lahko dedič samo po oporoki. Celotno zapustnikovo premoženje lahko deduje ena oseba, en dedič, ali več oseb, sodedičev. Sodedičem gre v razmerju do celotnega dela določen del.⁸

⁴ K. Zupančič, V. Žnidaršič Skubic, Dedno pravo (2009), str. 25.

⁵ Zakon o dedovanju (Uradni list SRS, št. 15/76, 23/78, Uradni list RS, št. 13/94 – ZN, 40/94 – odl. US, 117/00 – odl. US, 67/01, 83/01 – OZ in 31/13 – odl. US).

⁶ K. Zupančič, V. Žnidaršič Skubic, Dedno pravo (2005), str. 25.

⁷ K. Zupančič, V. Žnidaršič Skubic, Dedno pravo (2009), str. 27.

⁸ K. Zupančič, V. Žnidaršič Skubic, Dedno pravo (2009), str. 27.

2.4 NUJNI DEDIČ/NUJNI DELEŽ

Osebe iz kroga zakonitih dedičev, ki jim gre po kogentnih določbah zakona del zapuščine oziroma del premoženja, ki ga je zapustnik odtegnil dedičem z določenimi neodplačnimi razpolaganji za čas življenja, so nujni dediči. Del zapuščine, ki pripada posameznemu nujnemu dediču, je nujni delež.⁹

Del zapuščine, ki gre skupaj vsem nujnim dedičem, torej vsota vseh nujnih deležev, se imenuje skupni nujni delež. Ta del zapuščine je pridržan, rezerviran za nujne dediče.¹⁰ S tem deležem oziroma delom premoženja zapustnik ne sme razpolagati, saj lahko v nasprotnem primeru po zapustnikovi smrti zahtevajo razveljavitev vseh takšnih razpolaganj.

⁹ K. Zupančič, Dedovanje z uvodnimi pojasnili (2005), str. 56.

¹⁰ K. Zupančič, Dedovanje z uvodnimi pojasnili (2005), str. 56.

3. DEDNI NASLOVI

Po našem pravu poznamo pri dedovanju dva dedna naslova na podlagi katerih se lahko deduje. V zakonu je zapisano, da se lahko deduje na podlagi oporoke in na podlagi zakona (7. člen ZD).

Dedovanje na podlagi oporoke imenujemo oporočno dedovanje in je izraz poslednje zapustnikove volje, zato ima vedno prednost pred dedovanjem na podlagi zakona (zakonito dedovanje). Nekaterе države uvrščajo med dedne naslove tudi dedno pogodbo, vendar po našem pravu dedna pogodba ne spada med dedne naslove.

3.1 ZAKONITO DEDOVANJE

Gre za dedovanje na podlagi dejstev, ki jih predpisi predvidevajo kot osnovo za dedovanje v vseh primerih, ko zaradi različnih razlogov ni prišlo do oporočnega dedovanja. Do tega pride, ko to predvidi zakon ali ko ne razpolagamo z veljavno oporoko. V takem primeru zapustnikovo voljo nadomesti zakon.

Pri zakonitem dedovanju zakon določa krog oseb, ki pridejo v poštev za dedovanje glede na svoje razmerje z zapustnikom. Najpomembnejši razmerji, na podlagi katerih gre določeni osebi pravica do dedovanja, sta sorodstvo in zakonska zveza.¹¹ Poleg teh dveh razmerij pa je pomembno tudi razmerje, ki izhaja iz posvojitve. Ker ustvarja popolna posvojitev enaka razmerja kot naravno sorodstvo, ima popolna posvojitev tudi glede dedne pravice enako pomembnost kot naravno sorodstvo. Nepopolna posvojitev ima omejene dednopravne posledice.¹² Poleg vseh teh razmerij je pomembna še zunajzakonska skupnost. Novela Zakona o dedovanju (ZD-C),¹³ ki je začela veljati oktobra 2016, je zunajzakonsko skupnost izrecno izenačila z zakonsko zvezo. V 4.a členu ZD je določeno, da določbe tega zakona, ki urejajo pravice, obveznosti, omejitve in položaj zakoncev, veljajo enako tudi za moškega in žensko, ki živita v dalj časa trajajoči življenjski skupnosti in nista sklenila zakonske zveze, če ni razlogov, iz katerih bi bila zakonska zveza med njima neveljavna.

¹¹ K. Zupančič, V. Žnidaršič Skubic, Dedno pravo (2009), str. 79.

¹² K. Zupančič, V. Žnidaršič Skubic, Dedno pravo (2009), str. 79.

¹³ Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o dedovanju (Uradni list RS, št. 63/16).

Gre za pomembno novost, saj je bila do sedaj zunajzakonska skupnost omenjena oziroma izenačena z zakonsko zvezo samo pri zakonitem dedovanju ter ni bilo jasno kako je to urejeno v vseh drugih primerih oziroma drugih institutih pri dedovanju (nujno dedovanje, razdedinjenje in podobno). Z novo določbo velja enakopravnost med zakonsko zvezo in zunajzakonsko skupnostjo v dednem pravu na splošno.

Določene posebnosti so veljale le za istospolne partnerske skupnosti, katere je urejal Zakon o registraciji istospolne partnerske skupnosti.¹⁴ Vendar je Ustavno sodišče leta 2009 ugotovilo njegovo neskladnost z ustavo. Tako da so za dedovanje med partnerjema registrirane istospolne partnerske skupnosti veljala enaka pravila, kot so veljala za dedovanje med zakoncema po Zakonu o dedovanju, saj je položaj partnerjev registriranih istospolnih skupnosti z vidika pravice do dedovanja po umrlem partnerju v svojih bistvenih dejanskih in pravnih prvinah, primerljiv s položajem zakoncev.¹⁵

Prav tako je Ustavno sodišče ugotovilo neustavnost ZD glede dedovanja med partnerjema neregistrirane partnerske skupnosti. Odločilo je, da veljajo za dedovanje med istospolnima usmerjenima partnerjema, ki živita v dalj časa trajajoči življenjski skupnosti, vendar nista sklenila partnerske skupnosti po Zakonu o registraciji istospolne partnerske skupnosti, enaka pravila, kot veljajo po veljavni zakonski ureditvi za dedovanje med zunajzakonskima partnerjema, saj partnerja neregistrirane partnerske skupnosti vežejo podobne tesne osebne vezi kot partnerja zunajzakonske skupnosti.¹⁶

Na podlagi teh odločb je bil sprejet Zakon o partnerski zvezi,¹⁷ ki bo stopil v veljavo februarja 2017 in bo nadomestil uporabo ZRIPS ter omenjenih odločb. Z novim zakonom bo prišlo tudi do spremembe dikcije. Sedaj ne bomo več govorili o registrirani oziroma neregistrirani istospolni partnerski skupnosti, ampak o sklenjeni in nesklenjeni partnerski zvezi. Zakon določa, da je partnerska zveza življenjska skupnost dveh žensk ali dveh moških ter da ima takšna zveza na vseh pravnih področjih enake pravne posledice, kot jih ima zakonska zveza, razen če ta zakon ne določa drugače.

¹⁴ Zakon o registraciji istospolne partnerske skupnosti (Uradni list RS, št. 65/05, 55/09 – odl. US).

¹⁵ Glej odločba US RS, U-I-425/06 z dne 2.7.2009. Vir: <http://odlocitve.us-rs.si/sl/odlocitev/US28771>, 20.5.2016.

¹⁶ Odločba Ustavnega sodišča RS, U-I-212/10 z dne 14.3.2013.
Vir: <http://odlocitve.us-rs.si/sl/odlocitev/US30046>, 20.5.2016.

¹⁷ Zakon o partnerski zvezi (Uradni list RS, št. 33/16).

Medtem ko je neskljenjena partnerska zveza po tem zakonu dalj časa trajajoča življenjska skupnost dveh žensk ali dveh moških, ki nista sklenila partnerske zveze, in ni razlogov, zaradi katerih bi bila partnerska zveza med njima neveljavna.

Taka zveza ima v razmerju med njima enake pravne posledice po tem zakonu, kakor če bi sklenila partnersko zvezo. Neskljenjena partnerska zveza ima enake pravne posledice kot zunajzakonska skupnost tudi na tistih pravnih področjih, na katerih ima pravne posledice zunajzakonska skupnost, razen če ta zakon določa drugače.

Vsi zakoniti dediči, ki pridejo v poštev na podlagi zakona so razdeljeni po posameznih dednih redih, glede na sorodstveno oddaljenost od zapustnika. Naš sistem pozna 3 dedne rede o katerih bom pisal v nadaljevanju.

3.1.1 DEDNI REDI

Zakon o dedovanju izhaja pri ureditvi dednih redov iz parentelnega sistema z reprezentanco. Osnova za oblikovanje dednih redov je sorodstvo z zapustnikom.¹⁸ Parentele so samo okvir na podlagi katerega nastanejo dedni redi, saj je potrebno prvemu in drugemu dednemu redu poleg oseb iz parentel dodati še zapustnikovega zakonca, zunajzakonskega partnerja ter istospolnega partnerja iz sklenjene ali neskljenjene partnerske zveze.

Prvi dedni red tvorijo: zakonec, zunajzakonski partner, partner sklenjene ali neskljenjene partnerske zveze in potomci.

Med parentelami velja načelo izključenosti, ki pomeni, da sorodniki iz oddaljenejšje parentele ne morejo dedovati, če obstaja kakšen sorodnik iz bližje parentele in če ta sorodnik more in hoče dedovati, tj. če ni dedno nevreden oziroma če se ni zase, v svojem imenu, odpovedal dediščini (četrti odstavek 10. člena ZD).¹⁹ Zato imajo osebe iz prvega dednega reda prednost pred vsemi drugimi dediči.

¹⁸ K. Zupančič, V. Žnidaršič Skubic, Dedno pravo (2009), str. 79.

¹⁹ K. Zupančič, V. Žnidaršič Skubic, Dedno pravo (2009), str. 80.

Drugi dedni red tvorijo: zakonec, zunajzakonski partner, partner iz sklenjene ali neskljenjene partnerske zveze in starši zapustnika.

Dedovanje po drugem dednem redu pride v poštev samo, ko zapustnik nima potomcev oziroma posvojencev. V tem primeru dedujejo zakonec, zunajzakonske partner ali partner iz sklenjene ali neskljenjene partnerske zveze skupaj z zapustnikovimi starši oziroma njihovimi potomci na podlagi vstopne pravice. Vstopna pravica pripada potomcem predstavnika linije, če ta ne deduje (smrt, dedna nevrednost ipd.), vendar morajo tudi sami izpolnjevati pogoje za dedovanje. Vstopna pravica je zelo pomemben institut v dednem pravu, mogoča pa je samo pri zakonitem dedovanju.

Tretji dedni red tvorijo: zapustnikovi stari starši in njihovi potomci (vstopna pravica).

Do dedovanje po tretjem dednem redu pride samo, ko ni na voljo nobene osebe iz prvega ali drugega dednega reda.²⁰

3.1.2 DEDNI DELEŽI

Dedni deleži so načeloma fiksni, se pa razlikujejo, glede na to v katerem dednem redu dedič deduje. V prvem dednem redu dedujejo vse osebe po enakih deležih.

V drugem dednem redu pa so že prisotne določene posebnosti.

Starši pridejo v poštev kot dediči samo, če ni zapustnikovih potomcev ali če ti ne dedujejo. Zakonec ne deduje v prvem, ampak v drugem dednem redu samo, če ni zapustnikovih potomcev. Starši dedujejo praviloma polovico zapuščine po enakih delih, zakonec drugo polovico. Če ni zakonca ali če ne deduje, gre celotna zapuščina staršem po enakih delih. Če eden od zapustnikovih staršev ne deduje, gre njegov delež na podlagi vstopne pravice njegovim potomcem, zapustnikovim bratom in sestram in njihovim potomcem.²¹ V kolikor ne bi dedovali zapustnikovi starši in njihovi potomci pa bi celotna zapuščina pripadla zapustnikovemu zakoncu ali partnerju.

²⁰ K. Zupančič, Dedovanje z uvodnimi pojasnili, (2005), str. 48.

²¹ K. Zupančič, Dedovanje z uvodnimi pojasnili, (2005), str. 47.

V tretjem dednem redu pa se zapuščina razdeli tako, da ded in babica po očetovi strani dobita skupaj polovico zapuščine, ded in babica po materini strani skupaj še preostalo polovico, kar pomeni, da vsak od njih dobi četrtno celotne zapuščine.²²

Če zapustnikov ded ali babica ene strani nima potomcev ali če ti ne dedujejo, priraste delež deležu njegovega zakonca, ki ga deduje bodisi ta zakonec ali njegovi potomci (ožja akrescenca). Če ne dedujeta ded ali babica ene strani in ni potomcev oziroma ti ne dedujejo, prirastejo prosti deleži te strani dedičem druge strani: dedu ali babici druge strani in njunim potomcem (širša akrescenca).²³

Kot sem omenil, so dedni deleži praviloma fiksni, vendar so v Zakonu o dedovanju določene izjeme, ki omogočajo, da se zapuščina razdeli med dediče nekoliko drugače kot je določeno z zakonom. Prva izjema določa 13. člen ZD in se nanaša na prvi dedni red, ob tem se upošteva materialne potrebe dedičev, tako lahko vsak od sodedičev proti kateremukoli od sodedičev zahteva zmanjšanje ali povečanje dednega deleža. O tem nato odloča sodišče glede na premoženjske razmere posameznikov.

Prav tako je mogoče zapuščino razdeliti nekoliko drugače kot to določa zakon na podlagi 23. člena ZD. Ta določa da, če zakonec deduje z dediči drugega dednega reda, lahko sodišče na njegovo zahtevo odloči, da deduje zakonec tudi del tistega dela zapuščine, ki bi ga po zakonu dedovali drugi dediči; lahko pa tudi odloči, da deduje zakonec vso zapuščino, če je njena vrednost tako majhna, da bi zakonec zašel v pomanjkanje, če bi se delila. Enako lahko na podlagi 24. člena ZD zahtevajo zapustnikovi starši, ki nimajo potrebnih sredstev za življenje. Tako lahko dedujejo tudi del tistega dela zapuščine, ki bi ga po zakonu dedoval zakonec ali pa dedujejo starši vso zapuščino, če je njena vrednost tako majhna, da bi starši zašli v pomanjkanje, če bi se delila.

²² K. Zupančič, V. Žnidaršič Skubic, Dedno pravo (2009), str. 83.

²³ K. Zupančič, V. Žnidaršič Skubic, Dedno pravo (2009), str. 83.

3.2 OPOROČNO DEDOVANJE

Oporoka je enostranska, preklicna, v predpisani obliki in strogo osebno dana izjava volje, s katero neka oseba razpolaga s svojim premoženjem za primer smrti. Ustanova oporoke je izraz svobode testiranja, ki pa v našem pravu ni povsem neomejena: zapustnik lahko z oporoko razpolaga s svojim premoženjem na način in v mejah, kot to določa zakon (8. člen ZD).²⁴ Neomejeno razpolaganje s svojim premoženjem v oporoki torej ni mogoče, saj največjo omejitev predstavlja ravno nujni delež. Oporočno dedovanje ima vedno prednost pred dedovanjem na podlagi zakona, saj oporoka predstavlja poslednjo željo zapustnika glede razdelitve svojega premoženja. Da bo dejansko prišlo do oporočnega dedovanja mora biti oporoka veljavna.

3.2.1 POGOJI ZA VELJAVNOST OPOROKE

Ker je oporoka enostranski pravni posel, se pravila o pogojih za veljavnost, ki veljajo za pravne posle nasploh, uporabljajo tudi za oporoko, vendar samo, če ZD ne predpisuje specialne ureditve, upošteva poseben značaj oporoke kot pravnega posla za primer smrti. ZD vsebuje predpise o oporočni sposobnosti, o oporočiteljevi volji in o napakah volje ter o zahtevah obličnosti.²⁵

Oporočna sposobnost je sposobnost zapustnika, da izjavi poslednjo voljo: da napravi oporoko, da jo eventualno spremeni ali prekliče.²⁶ To pomeni, da mora imeti zapustnik za veljavno izjavo imeti razum in tudi voljo. Njegov razum in volja se presojata v času, ko je napisal oporoko. V kakšnem stanju je bil prej ali pozneje ni pomembno. Kdor trdi, da je bil zapustnik v času pisanja oporoke nerazsoden, mora to tudi dokazati. Poleg tega se za oporočno sposobnost zahteva tudi določena zrelost, ki naj bi se pridobila s petnajstim letom. Tudi, če bi mladoletnik pridobil popolno poslovno sposobnost pred petnajstim letom, ne more napraviti veljavne oporoke, ker še ni pridobil oporočne sposobnosti.

²⁴ K. Zupančič, V. Žnidaršič Skubic, Dedno pravo (2009), str. 113

²⁵ K. Zupančič, V. Žnidaršič Skubic, Dedno pravo (2009), str. 114.

²⁶ K. Zupančič, V. Žnidaršič Skubic, Dedno pravo (2009), str. 114.

Zapustnik mora imeti tudi voljo napraviti oporoko. Njegova volja, ki je izražena v oporoki, mora biti prava in resnična, saj drugače govorimo o napakah volje. Do tega pride takrat, ko oporočiteljeva volja ni svobodna.²⁷ Po Zakonu o dedovanju gre za napako volje takrat, ko je bil oporočitelj z grožnjo ali silo prisiljen, da jo je napravil, ali se je odločil, da jo napravi zaradi zvižaje ali zaradi tega, ker je bil v zmoti. Oporočna razpolaganja so neveljavna tudi tedaj, če je bil oporočitelj v zmoti o dejstvih, ki so ga nagnila k takim razpolaganjem (60. člen ZD).

Naslednji pogoj za veljavnost oporoke je njena obličnost. Zakon o dedovanju določa, da je veljavna samo tista oporoka, ki je napravljena v obliki, kakor jo določa zakon in ob pogojih, ki jih določa zakon (62. člen ZD).

Upoštevanje obličnostnih zahtev je pogoj za veljavnost oporoke, gre za t. i. *formo ad valorem*. Oblika naj zlasti zagotovi, da oporočitelj poda izjavo poslednje volje, pa tudi, da je njegova izjava resna in preiščljena; oblika naj da oporočitelju gotovost, da se kakšna njegova siceršnja izjava ne bo štela za izjavo poslednje volje. Oblika olajša tudi dokazovanje poslednje zapustnikove volje.²⁸

3.2.1.1 Izpodbojnost

Do izpodbojnosti oporoke pride v vsakem primeru, ko kakšen izmed omenjenih pogojev za veljavnost ni izpolnjen. To pomeni da, če oporočitelj ob pisanju oporoke ni bil oporočno sposoben ali je imela njegova volja napake ali oporoka ni napravljena v eni od oblik, ki jih zahteva zakon, je takšna oporoka neveljavna. V takšnih primerih gre za lažjo obliko neveljavnosti, to je izpodbojnost.

Oporoka ni neveljavna sama po sebi, neveljavnost je treba uveljavljati, zahtevati, da se oporoka razveljavi. Zahtevo lahko poda tisti, ki bi zaradi neveljavnosti oporoke prišel do kakšne koristi.²⁹ Oporoka, ki ima oblikovne pomanjkljivosti, je lahko tudi samo delno neveljavna oziroma so neveljavne samo njene posamične določbe.³⁰

²⁷ Obligacijski zakonik, Uradni list RS, št. 83/2001, 32/2004, 28/2006 – odl. US 40/2007. Glej 18. člen OZ.

²⁸ K. Zupančič, V. Žnidaršič Skubic, Dedno pravo (2009), str. 122.

²⁹ K. Zupančič, V. Žnidaršič Skubic, Dedno pravo (2009), str. 117.

³⁰ K. Zupančič, V. Žnidaršič Skubic, Dedno pravo (2009), str. 123.

Preostali del oporoke tako ostane veljaven. Delno neveljavnost se lahko uporabi v dveh primerih, to je pri napakah volje ter obličnosti oporoke. Če pa je podana oporočna nesposobnost oporočitelja, je v takem primeru oporoka neveljavna v celoti.

3.2.1.2 Ničnost

Ničnost je strožja oblika neveljavnosti oporoke. Oporoka je nična, če je njena vsebina nemogoča ali če se vsebine ne da določiti. Nična je tudi oporoka, katere vsebina ali podlaga je v nasprotju z ustavo, kot tudi oporoka, s katero se posega v tista moralna načela, ki pomenijo podlago pravnega reda.³¹ Za razliko od izpodbojnosti, mora sodišče na ničnost paziti po uradni dolžnosti. Nanjo se sicer lahko sklicuje vsakdo, ki ima pravni interes, da je oporoka nična. Ker učinkuje ničnost *ex lege*, pravica na uveljavljanje ničnosti ne ugasne. Tako kot izpodbojnost je tudi ničnost lahko samo delna. Če ja nična posamična določba oporoke, ni nična oporoka v celoti, razen če oporoka brez nične določbe ne more obstajati.³² S tem se poskuša ohraniti v veljavi poslednjo zapustnikovo željo v čim večji meri ter se tako varuje tudi načelo svobodnega razpolaganja s svojim premoženjem, saj bi v nasprotnem primeru prišlo do dedovanja na podlagi zakona.

³¹ K. Zupančič, Dedovanje z uvodnimi pojasnili (2005), str. 73.

³² K. Zupančič, Dedovanje z uvodnimi pojasnili (2005), str. 74.

4. NUJNO DEDOVANJE

Nujno dedovanje se šteje za zakonito dedovanje posebne vrste. Ne le da imajo nujni dediči pravico do nujnega deleža le, če so po zakonitem dednem redu poklicani k dedovanju oziroma upravičeni dedovati, tudi velikost nujnega deleža se določa v razmerju do zakonitega dednega deleža oziroma je del zakonitega dednega deleža.³³ Krog nujnih dedičev pa je manjši kot pri zakonitem dedovanju, saj imajo pravico do nujnega dedovanja le tisti, ki so zapustniku najbližje.

Zapustnik lahko sicer z oporoko spremeni red dedovanja, ki je določen z zakonom, zlasti lahko tudi onemogoči dedovanje osebam, ki bi sicer po zakonitem dednem redu lahko po njem dedovale. Vendar do popolnega neupoštevanja tega reda ne more priti, ker določenim osebam iz kroga zakonitih dedičev pripada del zapuščine po samem zakonu.³⁴ Poleg tega pa ta institut omejuje tudi zapustnikovo prosto razpolaganje s svojim premoženjem *inter vivos*. Zapustnik namreč pod določenimi pogoji ne more izključiti določenih oseb od dedovanja niti tako, da bi svoje premoženje razdal z neodplačnimi razpolaganji za časa življenja.

4.1 KROG NUJNIH DEDIČEV

Pravica do nujnega deleža pripada določenim v zakonu naštetim osebam, če sta izpolnjena dva splošna pogoja oziroma pri nekaterih osebah še dodaten posebni pogoj. Na podlagi prvega pogoja pravica do nujnega deleža pripada samo tistim, ki jim zakon *in abstracto* priznava lastnost nujnega dediča (prvi odstavek 25. člena, drugi odstavek 25. člena ZD). Po drugem pogoju pa za vse nujne dediče velja, da kot nujni dediči pridejo v poštev samo, če bi bili po zakonitem dednem redu poklicani k dedovanju (nujni dediči *in concreto* tretji odstavek 25. člena ZD).³⁵ Kot sem že omenil, so lahko samo zakoniti dediči tudi nujni dediči. Pri nekaterih osebah (relativni nujni dediči) pa mora biti izpolnjen še dodatni pogoj, in sicer da so te osebe trajno nezmožne za delo in nimajo potrebnih sredstev za življenje (tretji odstavek 25. člena ZD).³⁶

³³ S. Pavlin, Nujni dediči (2012), str. 83.

³⁴ K. Zupančič, Dedovanje z uvodnimi pojasnili (2005), str. 55.

³⁵ S. Pavlin, Nujni dediči (2012), str. 109.

³⁶ S. Pavlin, Nujni dediči (2012), str. 109.

4.1.1 ABSOLUTNI NUJNI DEDIČI

Med absolutne nujne dediče spadajo osebe, ki so lahko nujni dediči zaradi bližnje sorodstvene ali osebne povezanosti z zapustnikom. Kot take zakon našteva: pokojnikove potomce, njegove posvojence in njihove potomce, njegove starše in zakonca.³⁷ Čeprav na tem mestu zunajzakonski partner ter istospolni partner iz sklenjene ali neskljenjene partnerske zveze nista omenjena, ravno tako spadata med absolutne nujne dediče. S sprejetjem ZD-C je zunajzakonska skupnost izenačena z zakonsko zvezo na vseh področjih dednega prava (4.a člen ZD), medtem ko za sklenjeno in neskljenjeno partnersko zvezo na podlagi ZPZ izhajajo enake pravne posledice na vseh pravnih področjih, kot jih imata zakonska zveza in zunajzakonska skupnost.

4.1.2 RELATIVNI NUJNI DEDIČI

Relativni nujni dediči so po stopnji krvnega sorodstva bolj oddaljeni od zapustnika, zato morajo izpolnjevati še dodaten pogoj, ki ga določa ZD, da bi lahko bili upravičeni do nujnega deleža.

To so osebe, ki so lahko nujni dediči samo, če so trajno nezmožni za delo in nimajo potrebnih sredstev za življenje. Po besedilu zakona so lahko nujni dediči v tej skupini: zapustnikovi stari starši (dedi in babice) ter zapustnikovi bratje in sestre.³⁸

Na tem področju bi se lahko opravile določene spremembe. Že dalj časa si teorija prizadeva za zoženje kroga nujnih dedičev. Tudi sam sem mnenja, da bi bilo potrebno. Ta pravica bi ostala zapustnikovim otrokom ali drugim potomcem ter posvojencem ali njihovim potomcem, zakoncu oziroma zunajzakonskemu partnerju in istospolnim partnerjem v sklenjeni ali neskljenjeni partnerski zvezi ter staršem.

Tako imenovani relativni dediči, kamor spadajo stari starši ter bratje in sestre zapustnika te lastnosti ne bi imeli več, saj so že oddaljeni sorodniki, tako da, jim ta pravica ne bi pripadala.

³⁷ K. Zupančič, V. Žnidaršič Skubic, Dedno pravo (2009), str. 95.

³⁸ K. Zupančič, V. Žnidaršič Skubic, Dedno pravo (2009), str. 95.

Zupančič je pisal tudi o pogojih, ki bi jih nujni dediči morali izpolnjevati, če bi želeli uveljavljati pravico do nujnega deleža. Otrokom in njihovim potomcem bi šel nujni delež pod pogojem, da potrebujejo sredstva eksistence ali pa zaradi posebne skrbi za zapustnika, ker ga je potomec npr. dalj časa negoval in oskrboval in podobno. Zakoncu, zunajzakonskemu partnerju in istospolnim partnerjem iz sklenjene ali neskljenjene partnerske zveze pa bi pripadal nujni delež pod pogojem, da je šlo za dalj časa trajajočo zvezo, ki ni bila samo prehodnega značaja.³⁹

Na ta način bi nekoliko omilili poseganje v zapustnikovo pravico do svobode testiranja in mu omogočili nekaj več svobode pri razpolaganju s svojim premoženjem.

4.2 NUJNI DELEŽ

Nujni dediči imajo pravico do dela zapuščine, s katerim zapustnik ne more razpolagati; ta del zapuščine je nujni delež (prvi odstavek 26. člena ZD). Nujni delež se določi v razmerju z zakonitim deležem, ki bi ga posameznik dobil v kolikor bi prišlo do zakonitega dedovanja. Tako se mora vedno najprej ugotoviti, kolikšen del zapuščine bi dedič dobil, če bi prišlo do zakonitega dedovanja, nato pa se določi nujni delež, glede na kvoto, ki velja za dediča.

Nujni delež zapustnikovih potomcev, posvojencev in njihovih potomcev, zakonca ali zunajzakonskega partnerja ter partnerja iz sklenjene ali neskljenjene partnerske zveze znaša polovico, nujni delež drugih nujnih dedičev pa tretjino deleža, ki bi šel posameznemu izmed njih po zakonitem dednem redu (drugi odstavek 26. člena ZD).⁴⁰

Do sedaj še ni bilo pravno urejeno vprašanje neregistrirane istospolne partnerske skupnosti, čeprav je Ustavno sodišče ugotovilo neustavnost ZD. Odločilo je tudi, da do odprave ugotovljenega neskladja veljajo za dedovanje med istospolnima usmerjenima partnerjema, ki živita v dalj časa trajajoči življenjski skupnosti, vendar nista sklenila partnerske skupnosti po Zakonu o registraciji istospolne partnerske skupnosti in ni razlogov, zaradi katerih bi bila taka partnerska skupnost med njima neveljavna, enaka pravila, kot veljajo po veljavni zakonski ureditvi za dedovanje med zunajzakonskima partnerjema. V obrazložitvi je ustavno sodišče navedlo, da se neregistrirane partnerske skupnosti v dejanskem pogledu od pravno urejene oblike istospolne partnerske skupnosti razlikujejo le v odsotnosti oblične sklenitve partnerske

³⁹ K. Zupančič, Omejitev svobode testiranja, v: Pravna praksa (2003), št. 19, Priloga, str. IV.

⁴⁰ S. Pavlin, Nujni dediči (2012), str. 119.

zveze pred pristojnim državnim organom (enako kot zunajzakonska skupnost od zakonske zveze). Sicer gre pa v obeh istospolnih partnerskih skupnostih po vsebini za enak dejanski položaj. Partnerja neregistrirane partnerske skupnosti vežejo podobne tesne osebne vezi kot partnerja zunajzakonske skupnosti.⁴¹

S sprejetjem ZPZ, ki bo začel veljati februarja 2017 se izenači neskljenjeno partnersko zvezo med istospolnima partnerjema z zunajzakonsko skupnostjo. Neskljenjena partnerska zveza ima enake pravne posledice kot zunajzakonska skupnost tako na področju dednega prava, kot tudi na vseh ostalih pravnih področjih, na katerih ima pravne posledice zunajzakonska skupnost, razen če ta zakon določa drugače.

Tu naj še omenim, da se kot trenutna slabost naše ureditve navajajo fiksno določeni nujni dedni deleži. Tudi o tem bi veljalo razmisliti, saj je znotraj družine vedno kdo, ki bi bil upravičen do višjega nujnega dednega deleža, kot nekdo drug, ker ima z zapustnikom boljši oziroma bližnji odnos. Z različnimi kvotami bi še povečali zapustnikovo svobodo do oporočnega razpolaganja.

Pri določanju velikosti nujnega deleža je treba upoštevati tudi možnosti povečanja ali zmanjšanja dednega deleža določenih oseb iz kroga zakonitih dedičev v korist ali breme dediča, čigar nujni delež računamo. Naše pravo namreč pozna izredne primere, ko se zakoniti dedni delež in z njim nujni delež pri nekaterih, v ZD naštetih nujnih dedičih, poveča nad njegovo redno višino ali zniža pod to.⁴² Kot vidimo je že sedaj možno povečanje ali zmanjšanje dednega deleža, vendar gre za izjemne primere, ki jih določa ZD v 13., 23. in 24. členu, kar pomeni, da zapustnik ne more nujnih deležev poljubno višati ali nižati.

⁴¹ Odločba Ustavnega sodišča RS, U-I-212/10 z dne 14.3.2013.
Vir:<http://odlocitve.us-rs.si/si/odlocitev/US30046>, 20.5.2016.

⁴² N. Vrtovec, Nujni delež absolutnih dedičev, diplomska naloga (2010), str. 17.

4.2.1 NAMEN INSTITUTA NUJNEGA DELEŽA

Institut nujnega deleža se je razvil že v času rimskega prava ter se je ohranil vse do danes. Razlogi zaradi katerih se je razvil in njegova vloga pa so se skozi zgodovino spreminjali. Glavni namen ustanove nujnega deleža je bil v preteklosti predvsem v tem, da se je premoženje ohranilo v rodbini in se je s tem zagotovilo preskrbo in materialno varnost zapustnikovim najbližjim svojcem tudi po njegovi smrti.⁴³

Toda razmere v družbi so se spremenile. Življenjska doba je čedalje daljša. Današnji tipičen zapustnik ne zapušča mladoletnih nepreskrbljenih otrok, temveč pušča za seboj odrasle otroke, ki so materialno preskrbljeni.⁴⁴ Tako vidimo, da glavni namen instituta nujnega deleža, ki je veljal v preteklosti, počasi izgublja smisel.

Zato se zdi, da razlogi, ki so nekdam upravičevali obstoj pravice do nujnega deleža in v obsegu, ki je nekdam veljal, v današnjih spremenjenih socialnih in gospodarskih razmerah, niso več prepričljivi.⁴⁵

Glede na to, da institut nujnega deleža predstavlja velik poseg v zapustnikovo pravico do prostega razpolaganja s svojim premoženjem ter glede na to, da glavni cilj, ki ga s tem institutom dosegamo ni ravno eksistenčnega pomena, se postavlja vprašanje ali ne gre za prevelik poseg v zapustnikovo svobodo testiranja.

⁴³ K. Jamšek, Nujni delež, diplomska naloga (2008), str. 15.

⁴⁴ K. Zupančič, Omejitev svobode testiranja, v: Pravna praksa (2003), št. 19, Priloga, str. IV.

⁴⁵ K. Zupančič, Omejitev svobode testiranja, v: Pravna praksa (2003), št. 19, Priloga, str. IV.

4.3 IZRAČUNAVANJE NUJNEGA DELEŽA IN RAZPOLOŽLJIVEGA DELA ZAPUŠČINE

4.3.1 ČISTA VREDNOST ZAPUŠČINE

Da lahko določimo dedni delež moramo najprej ugotoviti koliko premoženja je zapustnik sploh imel. Popisati in oceniti je potrebno vse njegovo premoženje, ki ga je imel ob smrti, tudi tisto, s katerim je razpolagal z oporoko in tudi vse njegove terjatve, razen tistih, ki so neizterljive (drugi odstavek 28. člena ZD).

Poleg tega je potrebno iz premoženja izločiti gospodinske dele, ker grede samo določenim upravičencem. Od ostanka vrednosti, ki ga je imel zapustnik ob smrti, je treba odšteti zapustnikove dolgove ter dolgove zapuščine. Razlika je čista zapuščina.⁴⁶ Vendar to še ne zadostuje za ugotavljanje nujnih deležev oziroma dednih deležev nasploh, potrebno je opraviti še en korak, in sicer izračunati obračunsko vrednost zapuščine.

4.3.2 OBRAČUNSKA VREDNOST ZAPUŠČINE

Da ne bi zapustnik z darili *inter vivos* obšel predpisov o nujnem deležu in tako izigral nujne dediče, se nujni delež določa na podlagi t.i. obračunske vrednosti zapuščine, ki jo dobimo, če vrednosti čiste zapuščine dodamo vrednost določenih daril, ki jih je zapustnik naklonil za časa življenja. Zakon natančno predpisuje način ugotavljanja obračunske vrednosti zapuščine zaradi varovanja položaja nujnega dediča.⁴⁷

Vrednosti čiste zapuščine je potrebno dodati še vrednost daril, v kolikor je zapustnik za časa življenja na ta način razpolagal s premoženjem. Če je zapustnik z darili razpolagal v korist zakonitih dedičev oziroma kogarkoli, ki bi lahko po zakonu postal dedič, potem se ta darila vštejejo v obračunsko vrednost zapuščine, ne glede na to kdaj so bila dana.

⁴⁶ K. Zupančič, V. Žnidaršič Skubic, Dedno pravo (2009), str. 99.

⁴⁷ K. Zupančič, V. Žnidaršič Skubic, Dedno pravo (2009), str. 98.

Prišteva se tudi vrednost daril, za katera je zapustnik odredil, naj se dediču ne vračunavajo v dedni delež, kot tudi vrednost daril, danih dediču, ki se dediščini odpove.⁴⁸

Če so bila darila dana tretji osebi, se ta darila prištevajo samo, če so bila dana v zadnjem letu zapustnikovega življenja.

Pri izračunavanju obračunske vrednosti zapuščine pa se ne upoštevajo ti. privilegirana darila (darila namenjena v humanitarne namene ter darila, katerih vrednost se po zakonu ne vračunava dediču v njegov dedni delež).

Na podlagi obračunske vrednosti zapustnikovega premoženja izračunamo nujne deleže, skupni nujni delež in razpoložljivi del; konkretno se ti deli kažejo in realizirajo v ustreznih delih vsake stvari in vsake pravice, ki sestavlja zapuščino oziroma v zahtevah, da se v zapuščino vrne premoženje, ki je bilo v času zapustnikovega življenja izločeno z darili.⁴⁹

4.4 PRIKRAJŠANJE NUJNEGA DELEŽA

Če je zapustnik z oporočnimi razpolaganji in z darili med živimi presegel vrednost razpoložljivega dela zapuščine, torej, če je načel ali celo izčrpal skupni nujni delež, ki pripada oziroma je rezerviran za nujne dediče, gre po zakonu za prikrajšanje nujnega deleža (drugi odstavek 34. člena ZD).⁵⁰

Nujni dediči lahko takšno prikrajšanje odpravijo, in sicer z zahtevo, da se najprej zmanjšajo ali pa v celoti odpravijo oporočna razpolaganja, če pa nujni delež s tem še ni pokrit, se vračajo še darila (35. člen ZD). Tako v zakonu določen način uveljavljanja nujnega deleža se ne more spremeniti; ta pravila so *ius cogens*.⁵¹

⁴⁸ K. Zupančič, V. Žnidaršič Skubic, Dedno pravo (2009), str. 99.

⁴⁹ S. Pavlin, Nujni dediči (2012), str. 234.

⁵⁰ S. Pavlin, Nujni dediči (2012), str. 289.

⁵¹ S. Pavlin, Nujni dediči (2012), str. 289.

4.4.1 ZMANJŠANJE OPOROČNIH RAZPOLAGANJ

Glavni namen tega instituta je, da pride nujni dedič do njegovega celotnega nujnega deleža, ki mu je bil pred tem prikrajšan.

Najprej se torej prikrajšanje poskusi odpraviti tako, da se na zahtevo dediča zmanjšajo ali pa v celoti odpravijo razpolaganja, ki jih je zapustnik določil z oporoko. Načeloma se oporočna razpolaganja zmanjšajo v enakem razmerju, ne glede na njihovo naravo in njihov obseg in ne glede na to, ali so v eni oporoki ali več oporokah, če ne iz oporoke izhaja kaj drugega (prvi odstavek 36. člena ZD). Lahko pa oporočitelj da kakšni oporočni razpolagi prednost pred drugimi. To velja zlasti za volila, kjer lahko oporočitelj določi, naj se kakšno volilo izplača pred drugimi, se to volilo zmanjša le tedaj, če vrednost ostalih volil ne zadošča, da bi s kril nujni delež (drugi odstavek 36. člena ZD).

Zahtevek za redukcijo oporočnih razpolaganj lahko uveljavlja samo nujni dedič, se pravi tisti nujni dedič, ki mu je bila pravica do nujnega deleža kršena (40. člen ZD). To stori v zapuščinskem postopku, nato pa o tem odloča sodišče, vendar samo, če je za zahteveke podana dejanska podlaga in ta ni sporna, drugače ga napoti na pravdo. Zmanjšanje oporočnih razpolaganj lahko nujni dedič zahteva v treh letih od razglasitve oporoke (41. člen ZD).

4.4.2 VRNITEV DARIL

Kadar se nujni deleži ne morejo dopolniti v celoti s tem, da se zmanjšajo ali v celoti razveljavijo oporočna razpolaganja, tudi tistih, ki so privilegirana, lahko prikrajšani nujni dediči zahtevajo od obdarjencev vrnitev oziroma restitucijo daril.⁵²

V zakonu je predpisano, da se darila vračajo sukcesivno v obrnjenem vrstnem redu, kot so bila dana (prvi odstavek 38. člena ZD). Najprej se vrne darilo, ki je po času naklonitve najbližje smrti zapustnika, nato časovno oddaljenejša darila in tako po vrsti nazaj od časa smrti, dokler ni nujni delež pokrit.⁵³ Darila, ki so dana istočasno se vračajo sorazmerno (drugi odstavek 38. člena ZD).

⁵² A. Finžgar, Nujni delež, v: Pravniki, 11 (1956), št. 1-2, str. 10.

⁵³ K. Zupančič, V. Žnidaršič Skubic, Dedno pravo (2009), str. 101.

Z zahtevkom za vrnitev daril se uveljavlja (kršena) pravica do nujnega deleža. Zahtevek lahko postavi samo tisti, ki ima pravico do nujnega deleža.⁵⁴ Vrnitev daril lahko zahteva v treh letih od zapustnikove smrti. Gre za prekluzivni rok, kar pomeni, da s potekom tega roka dedič izgubi možnost tožiti in posledično tudi pravico do nujnega deleža.

4.5 OMEJITEV ALI IZKLJUČITEV PRAVICE DO NUJNEGA DELEŽA

4.5.1 DEDNA NEVREDNOST

Dedna nevrednost pomeni, da oseba, ki je dedno sposobna ne bo dedovala, ker je zagrešila določeno dejanje ali določeno opustitev. Ta dejanja oziroma opustitve so taksativno naštetja v 126. členu ZD. Nevreden, da deduje je:

- kdor je z naklepom vzel ali poskusil vzeti življenje zapustniku;
- kdor je s silo ali grožnjo prisilil zapustnika ali ga z zvijačo pripravil do tega, da je napravil ali preklical oporoko ali kakšno določilo v oporoki, ali mu preprečil to storiti;
- kdor je uničil ali skril zapustnikovo oporoko z namenom, da bi preprečil izpolnitev zapustnikove poslednje volje, kakor tudi, kdor je ponaredil zapustnikovo oporoko;
- kdor se je huje pregrešil zoper dolžnost preživljati zapustnika, ki ga je bil po zakonu dolžan preživljati, kakor tudi, kdor ni hotel dati zapustniku potrebne pomoči.

Če se ugotovi, da je nekdo dedno nevreden, ta ne more dedovati ne na podlagi zakona niti po oporoki. Prav tako ne more dobiti nobenega volila ali kakršnekoli koristi iz zapuščine. To pomeni, da ta oseba tudi ne more biti nujni dedič, saj so lahko samo zakoniti dediči tudi nujni dediči. Dedna nevrednost se sicer neposredno ne nanaša na nujne dediče, a posredno prav tako vpliva na njihovo pravico do dedovanja.

⁵⁴ K. Zupančič, V. Žnidaršič Skubic, Dedno pravo (2009), str. 101.

4.5.2 POGODBENA ODPOVED PRAVICI DO NUJNEGA DELEŽA

Drugi odstavek 137. člena ZD določa, da se potomec, ki sme samostojno razpolagati s svojimi pravicami, v sporazumu s prednikom (torej s pravnim poslom *inter vivos*) lahko odpove dediščini, ki bi mu šla po prednikovi smrti. Ker se tako odpove dediščini oziroma dednemu deležu, ki bi mu šel po zakonu, se hkrati odpove tudi pravici, da bo zahteval nujni delež.⁵⁵

Z novelo Zakona o dedovanju (ZD-C) se razširja možnost medsebojnega sporazuma o odpovedi neuvedenemu dedovanju tudi na zakonce. Zakonodajalec meni, da ni utemeljenih razlogov za prepoved sklepanja sporazumov med zakonci, ki so, tako kot zapustnikovi potomci, dediči prvega dednega reda.

Tudi ta institut se neposredno ne nanaša na nujne dediče, a preko zakonitih dedičev vpliva tudi nanje, saj so lahko le zakoniti dediči tudi nujni dediči.

Takšna pogodbeno odpoved je posebnost, saj pomeni izjemo od načela, da nihče ne more razpolagati z dediščino, ki se je nadeja ter tudi izjemo od načela, da zapustnik ne more pogodbeno razpolagati s premoženjem, ki ga bo imel ob smrti. Pri nas dedne pogodbe niso dovoljene, izjema je le pogodbeno odpoved, pri kateri se potomec ali zakonec sporazumeta s svojim prednikom ali zakoncem, da se bodo takrat, ko bo dedovanje nastopilo odpovedali dediščini.

4.5.3 RAZDEDINJENE NUJNEGA DEDIČA IN ODVZEM NUJNEGA DELEŽA V KORIST POTOMCEV

Večina institutov, ki sem jih obravnaval, so bili namenjeni varovanju položaja nujnega dediča in njegovih pravic. Tu pa je nekoliko drugače, saj se njegovega položaja ne varuje v tolikšni meri, temveč se omogoča zapustniku, da nujnega dediča razdedini ali mu odvzame nujni delež v korist potomcev.

Pri tem pa nujni dedič ne more izgubiti pravice do nujnega deleža zgolj zato, ker mu zapustnik ni naklonjen, saj ZD dopušča zapustniku, da odvzame ali zmanjša nujni delež osebi, ki ima pravico do nujnega deleža, le v nekaterih izjemnih primerih – na splošno takrat, ko nujni dedič ravna nesprejemljivo, gledano z vidika splošne družbene morale.⁵⁶

Čeprav se ta dva instituta obravnavata skupaj imata različna namen

⁵⁵ S. Pavlin, Nujni dediči (2012), str. 416.

⁵⁶ S. Pavlin, Nujni dediči (2012), str. 390.

4.5.3.1 Razdedinjenje nujnega dediča

Zakon o dedovanju v 42. členu taksativno našteva razloge, pod katerimi lahko oporočitelj razdedini dediča, ki ima pravico do nujnega deleža, in jih ni dopustno z analogijo ali z razširjeno razlago uporabljati za podobna dejanska stanja.⁵⁷ Brez zakonitega razloga je razdedinjenje neupravičeno. Poleg tega morajo imeti vzroki tako teži, da dediču ne gre niti z zakonom zagotovljen nujni delež.⁵⁸

Glavni namen tega instituta je kaznovanje dediča, ki ima sicer pravico do nujnega deleža, zaradi njegovega neprimernega življenja oziroma vedenja do zapustnika ali oseb, ki so zapustniku blizu. Kot sem že omenil, ta institut daje pravico oporočitelju, da ob določenih pogojih, ki so taksativno naštetih v zakonu, odvzame nujni delež tisti osebi, ki ima pravico do nujnega deleža, in sicer:

- če se je dedič s kršitvijo kakšne zakonite ali moralne dolžnosti hujše pregrešil nad zapustnikom;
- če je naklepoma storil kakšno hujše kaznivo dejanje zoper njega ali zoper njegovega zakonca, otroka, posvojenca ali starše;
- če se je vdal brezdelju in nepoštenemu življenju.

V vseh teh primerih lahko oporočitelj oziroma zapustnik razdedini dediča bodisi popolno bodisi deloma. Oporočitelj, ki namerava kakšnega dediča razdediniti, mora to izraziti v oporoki na nedvomen način, koristno je tudi, če navede razlog za razdedinjenje, ni pa to nujno (prvi odstavek 43. člena ZD). Razlog za razdedinjenje mora biti podan takrat, ko je bila oporoka napravljena, razen pri brezdelju in nepoštenem življenju se upošteva tudi čas, ko je oporočitelj umrl (drugi odstavek 43. člena ZD).

Kot vidimo je zapustnik pri razdedinjenju omejen z taksativno naštetimi razlogi.

Tu bi veljalo razloge razširiti tako, da bi zapustnik lahko nujnim dedičem iz utemeljenih razlogov odvzel ali omejil nujni delež, tudi zunaj zakonskega kataloga razlogov za razdedinjenje (ker so življenjske razmere svojca ugodne, oporočni dedič, katerega je

⁵⁷ A. Finžgar, Nujni delež, v: Pravniki, št. 11 (1956), str. 15.

⁵⁸ Sodba Vrhovnega sodišča II Ips 43/2008, z dne 26.11.2009 določa, da teže vzrokov za razdedinjenje ni mogoče obravnavati samo kot izraz nenaklonjenosti zapustnika do dediča, ampak morajo imeti ti vzroki večjo težo. Vzroke je po mnenju Vrhovnega sodišča potrebno razlagati ozko in iti mora za hujše kršitve tudi po merilih širše družbene morale. Vir: www.sodisce.si/znanje/sodnapraksa/vrhovnosodisce/65200, 28.5.2016.

zapustnik do svoje smrti preživel, nujno potrebuje sredstva eksistence ipd.).⁵⁹ Tako bi se zapustnikova poslednja volja oziroma svoboda testiranja veliko bolj upoštevala, kot do sedaj.

4.5.3.2 Odvzem nujnega deleža v korist potomcev

S tem institutom se želijo zavarovati pravice oziroma premoženjski interesi potomcev zapustnikovega potomca, ki ima pravico do nujnega deleža.⁶⁰ Gre za pravico zapustnika, da odvzame dedni delež svojemu potomcu in ga preda bolj oddaljenemu potomcu, vendar pa le ob pogojih, ki so določeni v zakonu.

V kolikor je potomec prezadolžen ali zapravljivec, mu lahko oporočitelj v celoti ali deloma vzame njegov nujni delež v korist potomcev. Poleg tega pa mora tako odvzet nujni delež pripasti potomcem osebe, kateri je nujni delež bil odvzet. Ti morajo prav tako izpolnjevati določene pogoje. Gre namreč za odvzem samo v korist mladoletnih ali polnoletnih, ampak pridobitno nesposobnih otrok ali vnukov, posvojencev in njihovih otrok (45. člen ZD).

Odvzem pa velja samo, če ima tak dedič otroke ali vnuke ob zapustnikovi smrti, ni pa potrebno, da jih ima, ko zapustnik določi odvzem nujnega deleža. V primeru, da ob zapustnikovi smrti dedič ne izpolnjuje več pogojev za odvzem nujnega deleža, se le-ta ne opravi oziroma izgubi veljavo.⁶¹

⁵⁹ K. Zupančič, Omejitev svobode testiranja, v: Pravna praksa (2003), št. 19, Priloga, str. IV.

⁶⁰ K. Zupančič, V. Žnidaršič Skubic, Dedno pravo (2009), str. 103.

⁶¹ K. Zupančič, V. Žnidaršič Skubic, Dedno pravo (2009), str. 105.

5. NUJNO DEDOVANJE V DRUGIH PRAVNIH SISTEMIH

Primerjalnopravno sta se glede vprašanja kakšno pravico daje pravo nujnemu dediču, razvila dva sistema: francoski in nemški sistem. Gre za dva različna načina varstva nujnega dediča.⁶² V našem pravnem redu se je uveljavil francoski sistem.

5.1 FRANCOSKI SISTEM ALI SISTEM REZERVE

Načeloma obstaja tudi v francoskem pravu pravica do prostega oporočnega razpolaganja. Vendar francosko dedno pravo razlikuje med dvema deloma dediščine.

To sta rezervirani del oziroma rezerva, to je tisti del premoženja, ki je rezerviran za nujne dediče in s katerim zapustnik ne more razpolagati, gre za seštevek vseh nujnih deležev. Imamo pa še razpoložljivi del premoženja, s katerim je zapustnik lahko prosto razpolagal.

Kot pravi dedič se tudi glede odgovornosti za zapustnikove dolgove nujni dedič ne razlikuje od zakonitih dedičev. Zanje odgovarja na enak način, seveda v ustreznem obsegu.⁶³

Položaj nujnega dediča je po tem sistemu veliko bolj varovan in je stabilnejši, kar posledično pomeni tudi, da je zapustnikova pravica do prostega razpolaganja veliko bolj omejena kot pri naslednjem.

V Franciji so upravičeni do nujnega deleža potomci in zakonec zapustnika, medtem ko prednikom ta pravica ne pripada več. Zakon ne določa kvote deležev posameznih nujnih dedičev, temveč kvoto razpoložljivega dela zapuščine. Nujni delež, ki pripada otrokom je polovica, če pokojnik ob smrti zapusti enega otroka, dve tretjini, če zapusti dva otroka, in tri četrtine, če zapusti tri ali več otrok (913. člen Code Civil).⁶⁴ Pravica do nujnega deleža ne sme presegati treh četrtin zapuščine, kar pomeni, da preživelemu zakoncu pripada ena četrtina premoženja iz zapuščine, vendar le v primeru, da zapustnik nima potomcev oziroma ti ne dedujejo (914-1. člen Code Civil). Dediči lahko uveljavljajo pravico do nujnega deleža z zahtevkom za zmanjšanje oporočnih razpolaganj in vračanjem daril. Če je z darilom prišlo do prikrajšanja nujnega deleža dedičev, se lahko darilo zmanjša na razpoložljivi del zapuščine (920. člen Code Civil). Ta zahtevek lahko vložijo samo nujni dediči, in sicer v petih letih od uvedbe dedovanja ali dveh letih od datuma odkritja prikrajšanja (921. člen Code Civil).

⁶² A. Finžgar, Dedno pravo Jugoslavije (1962), str. 68.

⁶³ K. Zupančič, Dedovanje (2005), str. 58.

⁶⁴ Code civil. Vir: <https://www.legifrance.gouv.fr/Traductions/en-English/Legifrance-translations>, 25.9.2016.

5.2 NEMŠKI SISTEM ALI SISTEM DENARNE ODPRAVE

Gre za koncept, ki daje nujnemu dediču zgolj položaj upnika, ne pa tudi dediča in ki ga poznajo v Avstriji še danes. Uveljavljen je tudi v Nemčiji in Švici. Pravica do nujnega deleža v germanskih pravnih redih torej ni dedna pravica, tudi ni posebna vrsta dedne pravice, temveč je pravica obligacijske narave.⁶⁵ Nujni dedič ima obligacijski zahtevek na plačilo določene vsote denarja, ki nastane z zapustnikovo smrtjo. Ker nujni dedič nima istega pravnega položaja kot ostali dediči, tudi ne odgovarja za zapustnikove dolgove. Bistvo takšne ureditve naj bi bilo preprečevanje drobljenja premoženja, vendar pa takšen sistem nujnemu dediču ne nudi veliko stopnjo varnosti, posledično so tudi njegove pravice precej manjše.

V nemški ureditvi imajo tudi določene posebnosti, saj nujni delež pripada samo zapustnikovim potomcem, zakoncu in staršem, če ni potomcev. Oddaljenejši predniki ter bratje in sestre zapustnika (pri nas relativni dediči), ne pridejo v poštev. Prav tako za vse velja fiksna kvota: polovica zakonitega deleža.⁶⁶

Oporočitelj tega, da bi se zahteval nujni delež, ne more preprečiti tako, da v oporoko vključi upravičence do nujnega deleža, a jim dodeli manj kot polovico njihovega zakonitega deleža. V takih primerih je upravičenec do nujnega deleža upravičen do dodatnega zneska, s katerim se njegov nujni delež poveča na polovico zakonitega deleža. Nujni delež mora upravičenec zahtevati v treh letih od datuma, ko je kateri koli od upravičencev do nujnega deleža izvedel za dedovanje in razpolaganje, zaradi katerega je bil oškodovan, najpozneje pa v tridesetih letih po dedovanju.⁶⁷

Dediči pa lahko zahtevajo odlog uveljavljanja nujnega deleža, če bi bili zaradi takojšnje ugoditve zahtevku po krivici hudo oškodovani. Kljub temu je še vedno treba upoštevati interese upravičenca do nujnega deleža. Odlog pomeni, da nujnega deleža ni potrebno takoj izplačati. Sodišče v vsakem posameznem primeru odloči za koliko se lahko izplačilo nujnega deleža odloži ter ali in kako je treba zahtevek za nujni delež zavarovati.⁶⁸

⁶⁵ S. Pavlin, Nujni dediči (2012), str. 84.

⁶⁶ K. Zupančič, Omejitev svobode testiranja, v: Pravna praksa (2003), št. 19, Priloga, str. II.

⁶⁷ Glej https://e-justice.europa.eu/content_succession-166-de-sl.do#toc_3, 25.9.2016.

⁶⁸ Glej https://e-justice.europa.eu/content_succession-166-de-sl.do#toc_3, 25.9.2016.

6. DRUGE OMEJITVE SVOBODE OPOROČNEGA RAZPOLAGANJA

Poleg instituta nujnega deleža poznamo še druge, ki prav tako omejujejo svobodo testiranja, nekateri v večji meri, spet drugi nekoliko manj.

6.1 FIDEJKOMISARIČNA SUBSTITUCIJA

Prepoved fidejkomisarične substitucije je določena z Zakonom o dedovanju, saj ta v tretjem odstavku 79. člena določa, da oporočitelj ne more določiti dediča svojemu dediču in tudi ne volilojemniku.

S tem členom je prepovedan najbolj tipičen primer fidejkomisarične substitucije, ki nastopi, kadar si po volji oporočitelja dve ali več oseb časovno sledijo kot dediči. Torej oseba, ki pridobi dediščino ob zapustnikovi smrti (fiduciar) je dedič, dokler ne nastopi v oporoki določen dogodek, zaradi katerega dobi dediščino druga oseba (fidejkomisar). Najpogostejši substitucijski primer je smrt fiduciarja, lahko pa je določen tudi drug dogodek ali časovni trenutek, ob katerem mora dedič prepustiti dediščino fidejkomisarju.⁶⁹

Prepoved fidejkomisarične substitucije v našem pravu ne velja samo tedaj, kadar je substitucijski primer smrt fiduciarja (zapustnika), na kar bi kazala formulacija predpisa, da ni mogoče določiti dediča svojemu dediču, ampak tudi v drugih substitucijskih primerih.⁷⁰

Kot argument za prepoved fidejkomisarične substitucije se je glede na prejšnjo družbeno ureditev navajalo, da je škodljiva za gospodarstvo, ker ustvarja trajne vezi, ovira prosto razpolaganje s premoženjem, da pa tudi ni potrebna, ker se da enak učinek doseči npr. tako, da se fidejkomisarja postavi za dediča, fiduciar pa dobi užitek.⁷¹

⁶⁹ N. Scortegagna Kavčnik, Skupna oporoka in fidejkomisarična substitucija ponovno v ZD?, v: Pravna praksa (2013), št. 10 str. 14.

⁷⁰ K. Zupančič, V. Žnidaršič Skubic, Dedno pravo (2009), str. 160.

⁷¹ K. Zupančič, Fidejkomisarična substitucija, v: Pravna praksa (2004), št. 10, str. 9.

Poleg tega pa naše pravo ne dovoljuje tudi nobenih drugih variant fideikomisarične substitucije, kot so neprava fidejkomisarična substitucija ali pa pupilarna substitucija.⁷²

Možna je le vulgarna substitucija, saj prvi odstavek 79. člena ZD določa, da oporočitelj lahko v oporoki določi osebo, kateri naj gre dediščina, če določeni dedič umre pred njim, če se odpove dediščini ali če postane nevreden, da bi dedoval.

Postavlja se vprašanje, ali je omejevanje oporočiteljeve avtonomije volje s prepovedjo fidejkomisarične substitucije v skladu z duhom ustave, ki daje zasebni lastnini in možnosti razpolaganja z njo tako za življenja, kot tudi za primer smrti, znatno večjo težo kot prejšnji pravni red.⁷³ Potrebno je presoditi katera z ustavo varovana pravica oziroma čigav interes je vrednejši varstva, v nobenem primeru pa ne moremo govoriti o kakršnikoli kršitvi ustavnih določb ali poseganju v pravice posameznika.

6.2 SKUPNA OPOROKA

ZD ne ureja skupne oporoke: medsebojno vsebinsko povezanih ali soodvisnih izjav poslednje volje dveh ali več oseb v istem aktu, listini ali zapisu.⁷⁴ Tako oporoko priznavajo nekatere tuje dednopravne ureditve v raznih izpeljankah. Ker skupna oporoka ni izrecno navedena v zakonu kot ena od oblik oporoke, bi morala biti v smislu 62. člena ZD neveljavna. Vendar pa šteje judikatura za neveljavno samo oporoko, v kateri dve osebi postavljata vzajemno druga drugo za dediča (ponavadi sta to zakonca), ne pa tudi oporoke s katero skupno razpolagata v korist tretjega.⁷⁵ To pa zato, ker bi bila oporoka, kjer postavljata zakonca eden drugega za dediča zelo blizu dedni pogodbi, ki je v našem pravnem redu prepovedana. Za takšno vrsto pogodbe pa ne gre, če razpolagata v korist tretjega.

To pomeni, da je skupna oporoka v našem pravnem redu veljavna, če ne gre za približevanje elementom dedne pogodbe.

⁷² K. Zupančič, Fidejkomisarična substitucija, v: Pravna praksa (2004), št. 10, str. 9.

⁷³ K. Zupančič, Fidejkomisarična substitucija, v: Pravna praksa (2004), št. 10, str. 9.

⁷⁴ V. Žnidaršič Skubic, Dedna pogodba, dednopravne klavzule v ženitni pogodbi in skupna oporoka, v: Pravni letopis (2008), str. 96.

⁷⁵ K. Zupančič, V. Žnidaršič Skubic, Dedno pravo (2009), str. 127.

6.3 OSTALO

Poleg dveh zgoraj opisanih institutov, imamo še nekaj določb, ki prav tako omejujejo svobodo testiranja. Prva med njimi je **zahteva, naj se oporoka v dvomu razlaga v korist zakonitega dediča**. Sicer se vedno najprej upošteva osnovno interpretacijsko pravilo, po katerem je treba oporoko razlagati po pravi zapustnikovi volji (prvi odstavek 84. člena ZD). Če je zapustnik testiral, je prav gotovo hotel, naj določbe oporoke obveljajo. Šele nato upoštevamo drugi odstavek 84. člena ZD, ki določa, da se je v dvomu treba držati tistega, kar je ugodnejše za zakonitega dediča ali za tistega, ki mu je z oporoko naložena kakšna obveznost.⁷⁶

Naslednja omejitev je to, da **zapustniku ne gre pravica, da svojcu iz kroga nujnih dedičev iz utemeljenih razlogov odvzame ali omeji nujni delež, in to zunaj zakonskega kataloga razlogov za razdedinjenje** (42. člen ZD). S tem naj bi se svoboda testiranja ne upoštevala v zadostni meri pri razlogih za razdedinjenje.⁷⁷ Ker zapustnik lahko razdedini dediča samo iz taksativno naštetih razlogov iz zakona, gre vsaj po mojem mnenju za dokaj veliko omejitev, saj je zapustnik omejen z zakonskimi razlogi. Razloge za razdedinjenje bi lahko razširili ali upoštevali vsakršen utemeljen razlog, ki ga poda zapustnik v konkretnem primeru in na ta način nekoliko razbremenili zapustnika.

Kot zadnja omejitev je omenjena **kogentnost določb o razlogih dedne nevrednosti**. Tudi te določbe se nanašajo na uresničevanje domnevne zapustnikove volje. Vendar pa je možnost poprave, saj lahko zapustnik ravnanja, ki pomenijo dedno nevrednost, dediču oprosti.⁷⁸

⁷⁶ K. Zupančič, V. Žnidaršič Skubic, Dedno pravo (2009), str. 35.

⁷⁷ K. Zupančič, V. Žnidaršič Skubic, Dedno pravo (2009), str. 35.

⁷⁸ K. Zupančič, V. Žnidaršič Skubic, Dedno pravo (2009), str. 35.

7. POSEBNOSTI PRI DEDOVANJU KMETIJSKIH GOSPODARSTEV

Pri dedovanju kmetijskih gospodarstev imamo določene posebnosti. Takšna ureditev pomeni uresničitev 67. člena ustave, ki določa, naj zakon uredi način pridobivanja in uživanja lastnine na ta način da je zagotovljena njegova socialna, ekonomska in ekološka funkcija.

Glavni namen Zakona o dedovanju kmetijskih gospodarstev⁷⁹ je zavarovati dediča srednje velike kmetije, tako da se mu omogoči eksistenca in hkrati prepreči drobitev takšnih kmetij (načelo nedeljivosti kmetij ob dedovanju). S tem namenom zakon jasno določa kriterije, na podlagi katerih se določi kmetiji status zaščitene kmetije ter zasleduje cilj zagotavljanja socialne, ekološke in gospodarske funkcije lastnine.⁸⁰

ZDKG v 5. členu določa, da zaščiteno kmetijo praviloma deduje en sam dedič, več dedičev pa kmetijo deduje le izjemoma in ob pogojih, ki jih določa ta zakon. Po zakonu je dedič zaščitene kmetije lahko le oseba, ki je glede na zakoniti dedni red poklicana k dedovanju po splošnih predpisih.

Zaradi širokega kroga morebitnih zakonitih dedičev po ZD ter zaradi določb ZDKG, da kmetijo deduje le en dedič, vsebuje zakon pravila vrstnega reda o določitvi dediča zaščitene kmetije glede na pripadnostni položaj zapustnika do kmetije in glede na obstoj več konkurirajočih si dedičev kmetije. Pri tem je potrebno upoštevati pravila o dednih redih, ki so definirana v ZD. Pravila za določitev dediča zaščitene kmetije so oblikovana po stopnjah, tako med morebitnimi dediči sukcesivno iščemo takega, ki bi izpolnjeval pogoje za prevzem kmetije.⁸¹

7.1 PRAVNA NARAVA PRAVICE DO NUJNEGA DELEŽA

Pri dedovanju zaščitene kmetije velja osnovno načelo, da naj kmetijo deduje samo en dedič. Zaradi tega veljajo tudi pri institutu nujnega deleža določene posebnosti.

V posebni ureditvi dedovanja kmetijskih gospodarstev ima torej pravico do kmetije v naravi le njen prevzemnik, pravice vseh drugih dedičev, tudi nujnih, pa so, predvsem zaradi cilja nedeljivosti zaščitene kmetije, bistveno omejene.

⁷⁹ Zakon o dedovanju kmetijskih gospodarstev (Uradni list RS, št. 70/95, 54/99 – odl. US in 30/13).

⁸⁰ R. Vrenčur, Dedovanje in promet z zaščitnimi kmetijami, v Davčno-finančna praksa (2008), št. 9, str. 17.

⁸¹ N. Keček, Izračun nujnega dednega deleža pri dedovanju zaščitene kmetije, diplomska naloga (2011), str. 18.

Nujni dediči praviloma nimajo pravice do alikvotnega dela zapuščine, temveč le do denarne vrednosti dela zapuščine, ki ustreza velikosti njihovega nujnega deleža po splošnih določbah ZD.⁸² To denarno vrednost oziroma nujni delež izplača dedič, ki je zaščiteno kmetijo dedoval. Gre za nekakšno terjatev nujnih dedičev do tistega dediča, ki je kmetijo dedoval. Le izjemoma lahko nujni dedič deduje tudi zemljišče ali druge nepremičnine, če te stvari niso pomembne za gospodarsko sposobnost zaščitene kmetije (tretji odstavek 15. člena ZDKG).

7.2 PRAVNI POLOŽAJ NUJNEGA DEDIČA

V ZDKG ne dobimo odgovora kakšne pravne narave je pravica do nujnega deleža po tem zakonu. Kot sem omenil zgoraj nujni dediči praviloma nimajo pravice do alikvotnega dela zapuščine, ampak le do denarne vrednosti zapuščine, ki ustreza velikosti njihovega nujnega deleža po splošnih določbah ZD.

Zato sta ne glede na pravno naravo pravice do nujnega deleža, ampak tudi glede na pravni položaj nujnega dediča po ZDKG, možni dve rešitvi. Prva je ta, da je nujni dedič (tudi kadar je predmet dedovanja zaščitena kmetija) zapustnikov univerzalni naslednik, druga pa, da je nujni dedič v takem primeru samo upnik prevzemnika kmetije.⁸³

7.3 KROG NUJNIH DEDIČEV PO ZDKG

Nujni dediči so po 14. členu ZDKG lahko zapustnikov zakonec ali zunajzakonski partner, zapustnikovi starši, zapustnikovi otroci in posvojenci ter njihovi potomci. ZDKG v 2. členu omenja tudi partnerja iz registrirane istospolne partnerske skupnosti ter določa, da zanje veljajo enaka pravila kot veljajo za dedovanje med zakoncema.

To so osebe, ki ne dedujejo zaščitene kmetije, ampak dedujejo denarno vrednost nujnega deleža po splošnih predpisih o dedovanju, gre za ti. »nujni delež«. Ta »nujni delež« po ZDKG nikakor ne gre enačiti z nujnim deležem po ZD. Saj gre tu za zakonito dedovanje, nujni delež pa je prisoten pri oporočnem dedovanju. Tako se imenuje, ker ob dedovanju zaščitene kmetije, nujnim dedičem pripade dedni delež, katerega vrednost ustreza nujnemu deležu po ZD.

⁸² S. Pavlin, Nujni dediči (2012), str. 90.

⁸³ S. Pavlin, Nujni dediči (2012), str. 100.

Ker ZDKG ne določa drugače, se tudi pri določanju pogojev za pridobitev pravice do nujnega deleža po 23. členu ZDKG pri dedovanju zaščitene kmetije uporablja splošno pravilo ZD o upoštevanju zakonitega dednega reda pri določanju nujnih dedičev *in concreto* (načelo izključnosti po četrtem odstavku 10. člena ZD v zvezi s 6. členom ZDKG, subsidiarna uporaba ZD). Zakonec in potomec torej izključita starše, otroci pa izključijo vnuke v lastni liniji. Posebni pogoj za pridobitev pravic do nujnega deleža iz drugega odstavka 25. člena ZD (trajna nezmožnost za delo in pomanjkanje sredstev za življenje) pa ne pride v poštev, saj imajo po ZDKG lastnost nujnih dedičev le t. i. absolutni nujni dediči.⁸⁴

Nujnim dedičem se ne glede na zapustnikovo voljo všteje v dedni delež vse, kar se sicer vračuna v dedni delež po splošnih predpisih o dedovanju, ki urejajo vračunanje daril in volil v dedni delež. »Nujni delež« lahko sodišče na zahtevo dediča poveča, če ta nima potrebnih sredstev za življenje. Sodišče lahko »nujni delež« na zahtevo dediča, ki je dedoval zaščiteno kmetijo, tudi zmanjša, če bi nujni deleži in obveznosti iz 16. člena in 17. člena ZDKG prekoračile vrednost vseh nujnih deležev ali pa bi bila znatno ogrožena gospodarska zmožnost kmetije.

»Nujni delež« izplača dedič, ki je dedoval zaščiteno kmetijo. Rok za izplačilo tega deleža določi sodišče glede na gospodarsko zmožnost zaščitene kmetije in socialne razmere dediča. Ta rok lahko praviloma traja največ pet let; v izjemnih primerih lahko sodišče na zahtevo dediča, ki je dedoval zaščiteno kmetijo, določi tudi daljši rok, in sicer največ do deset let.⁸⁵

7.4 DOLOČANJE VELIKOSTI NUJNEGA DELEŽA

Ker ZDKG ne določa drugače, se pri dedovanju zaščitene kmetije velikost deležev ravna po splošnih pravilih o nujnem deležu (6. člen ZDKG – subsidiarna uporaba ZD). Staršem zapustnika gre torej praviloma tretjina, drugim upravičencem pa polovica deleža, ki bi ga posamezni od njih konkretno dobil po splošnem zakonitem dednem redu (drugi odstavek 26. člena ZD v zvezi s 6. členom ZDKG). Upoštevati pa je seveda treba tudi možnost povečanja ali zmanjšanja zakonitega dednega deleža po splošnih predpisih.⁸⁶

⁸⁴ S. Pavlin, Nujni dediči (2012), str. 116.

⁸⁵ N. Vrtovec, Nujni delež absolutnih dedičev, diplomska naloga (2010), str. 46.

⁸⁶ S. Pavlin, Nujni dediči (2012), str. 124.

8 ZAKLJUČEK

V diplomski nalogi sem predstavil nujni delež kot enega največjih omejitev zapustnikovega prostega razpolaganja s premoženjem za primer smrti. Gre za institut, ki ima zelo dolgo tradicijo, vendar se vse do danes ni bistveno spreminjal, čeprav je v tem času prišlo do velikih družbenih sprememb.

Strinjam se, da gre za zelo pomemben institut, ki je potreben, saj so določene omejitve, ki ščitijo nujne dediče, dobrodošle. Vendar pa bi lahko vanj, po mojem mnenju, posegli in odpravili posamezne pomanjkljivosti predvsem glede prevelikega poseganja v zapustnikovo svobodo oporočnega razpolaganja.

Med pisanjem diplomske naloge sem ugotovil, da bi to lahko storili predvsem z zoženjem kroga nujnih dedičev, razširitvijo razlogov za razdedinjenje in še nekaterimi spremembami, ki so v navedene v nalogi.

Pravica do nujnega deleža ima ustavni temelj, to je v pravici do dedovanja. Hkrati pa institut posega v zapustnikovo pravico do svobodnega oporočnega razpolaganja, ki ravno tako izhaja iz pravice do dedovanja. Tako vidimo, da pride do konflikta dveh z ustavo varovanih pravic. Nujni delež je bil sprejet kot kompromis med omenjenima pravicama. Pri tem je potrebno spoštovati tudi načelo, ki ima ravno tako podlago v ustavi, to je načelo sorazmernosti. Vsak poseg v ustavno pravico je dopusten samo, če je v skladu s tem načelom. Po mojem mnenju je institut nujnega deleža preobsežno urejen, saj preveč posega v zapustnikovo svobodo testiranja, medtem ko na drugi strani nujnemu dediču nalaga številne pravice in v njegov položaj pretirano ne posega. Zaradi zelo širokega kroga oseb, ki imajo pravico do nujnega deleža, se ga omejuje pri poljubni razdelitvi premoženja za primer smrti, prav tako je omejen pri razdedinjenju dediča, saj se upošteva samo taksativno naštete razloge in ne tudi morebitnih drugih utemeljenih razlogov. Zaradi tega bom v nadaljevanju poskušal navesti nekaj rešitev, ki bi uredile institut na nekoliko bolj primeren način ter bi se hkrati spoštovalo načelo sorazmernosti.

Najprej bi lahko zožili krog upravičencev do nujnega deleža samo na najožje družinske člane, tako kot je na primer v nemški ureditvi. Poleg tega bi morali upravičenci izpolnjevati z zakonom določene pogoje, na podlagi katerih bi lahko postali nujni dediči. Eden izmed pogojev bi lahko bil nezmožnost lastnega preživljanja nujnega dediča zaradi pomanjkanja

sredstev in podobno.⁸⁷ Na ta način bi sicer sodišča, ki so že tako preobremenjena, dobila še dodatno delo, bilo bi več pravnih ter daljših zapuščinskih postopkov, kar je težava. A na drugi strani bi bil zapustnik razbremenjen, saj bi bil poseg v njegovo svobodo testiranja znatno zmanjšan.

Poleg navedenega menim, da bi bilo potrebno razširiti tudi razloge za razdedinjenje ali pa ne upoštevati samo tistih, ki so taksativno naštetih v zakonu. Upoštevali bi lahko vsak utemeljen razlog, ki ga poda zapustnik v posameznem primeru. V nasprotnem primeru le redko pride do razdedinjenja, ker so sodišča omejena na zakonske razloge, ki jih zelo ozko razlagajo.

Kot zadnji problem naj navedem še fiksno določeno kvoto dednega deleža. Sicer je togost ureditve korigirana z možnostjo povečanja ali zmanjšanja zakonitega dednega deleža po 13., 23., in 24. členu ZD, kajti velikost nujnega dednega deleža je odvisna od zakonitega dednega deleža.⁸⁸ Vendar ker gre v teh primerih za izjeme, bi lahko dodali še dodatne razloge na podlagi katerih bi se nujni delež lahko spreminjal ter bi tako postal fleksibilnejši.

Z zgoraj omenjenimi spremembami bi lahko posegli v institut in na ta način uravnotežili pravice oziroma položaj zapustnika na eni strani in nujnega dediča na drugi. S tem bi ga tudi prilagodili razvoju družbene ureditve tako, da bi še vedno zagotavljal vse pravice in vso zaščito nujnemu dediču ter bi hkrati manj posegal v oporočiteljevo svobodo.

⁸⁷ K. Zupančič, Omejitev svobode testiranja, v: Pravna praksa (2003), št. 19, Priloga, str. IV.

⁸⁸ K. Zupančič, Omejitev svobode testiranja, v: Pravna praksa (2003), št. 19, Priloga, str. IV.

9. LITERATURA IN VIRI

9.1. LITERATURA

1. Feguš Primož: Status zaščitene kmetije po določilih Zakona o dedovanju kmetijskih gospodarstev, v: Pravna praksa, št. 33, 2010, str. 14-16.
2. Finžgar Alojzij: Dedno pravo Jugoslavije, Pravna fakulteta, Ljubljana 1962.
3. Finžgar Alojzij: Dedno pravo, Univerza v Ljubljani, Pravna fakulteta, Ljubljana 1953.
4. Finžgar Alojzij: Nujni delež, v: Pravniki (1956), št. 1-2.
5. Jamšek Katja: Nujni delež, diplomska naloga, Univerza v Ljubljani, Pravna fakulteta, Ljubljana, 2008.
6. Končina Peternel Mateja: Oblikovanje tožbenih zahtevkov za vrnitev darila zaradi prikrajšanja nujnega deleža, v: Podjetje in delo (2008).
7. Pavlin Sabina: Nujni dediči, Uradni list RS, Ljubljana 2012.
8. Šinkovec Janez, Tratar Boštjan: Veliki komentar zakona o dedovanju s sodno prakso, Založniška hiša Primath, Ljubljana 2005.
9. Rijavec Vesna: Pravna praksa, št. 27, 2012, str. 31.
10. Scortegagna Kavčnik Nina, Skupna oporoka in fidejkomisarična substitucija ponovno v ZD?, v: Pravna praksa (2013), št. 10 str. 14.
11. Tratnik M., Rijavec V., Keresteš T., Vrenčur R.: Civilno pravo: zbirka predpisov, Studio Linea, Maribor 2003.
12. Vrenčur Renato, Dedovanje in promet z zaščitnimi kmetijami, v Davčno-finančna praksa (2008), št. 9, str. 17.
13. Vrtovec Nataša, Nujni delež absolutnih dedičev, diplomska naloga (2010).
14. Zupančič Karel, Žnidaršič Skubic Viktorija: Dedno pravo, Uradni list RS, Ljubljana 2009.
15. Zupančič Karel: Dedovanje z uvodnimi pojasnili, Uradni list RS, Ljubljana 2005.
16. Zupančič Karel: Omejitev svobode testiranja, v: Pravna praksa, št. 19, 2003, Priloga, str. I - IV.
17. Zupančič Karel, Fidejkomisarična substitucija, v: Pravna praksa (2004), št. 10, str. 9 – 11.
18. Žnidaršič Skubic Viktorija, Dedna pogodba, dednopravne klavzule v ženitni pogodbi in skupna oporoka, v: Pravni letopis (2008), str. 96.

9.2. VIRI

1. Ustava Republike Slovenije, Uradni list RS, št. 33/91-I, 42/97, 66/2000, 24/03, 69/04, 68/06 in 47/13.
2. Obligacijski zakonik, Uradni list RS, št. 83/2001, 32/2004, 28/2006 – odl. US 40/2007.
3. Zakon o dedovanju, Uradni list RS, št. 15/76, 23/78, Uradni list RS, št. 13/94 – ZN, 40/94 – odl. US, 117/00 – odl. US, 67/01, 83/01 – OZ in 31/13 – odl. US.
4. Zakon o dedovanju kmetijskih gospodarstev, Uradni list RS, št. 70/95, 54/99 – odl. US in 30/13.
5. Zakon o registraciji istospolne partnerske skupnosti, Uradni list RS, št. 65/05 in 55/09 – odl. US.
6. Odločba Ustavnega sodišča RS, U-I-425/06 z dne 2.7.2009
7. Odločba Ustavnega sodišča RS, U-I-212/10 z dne 14.3.2013
8. Sodba Vrhovnega sodišča II Ips 43/2008, z dne 26.11.2009
9. www.sodisce.si/znanje/sodnapraksa/vrhovnosodiscers/65200
10. <https://www.legifrance.gouv.fr/Traductions/en-English/Legifrance-translations>
11. https://e-justice.europa.eu/content_succession-166-de-sl.do#toc_3